

Magyarok — Nyugaton

A hazai közvéleményben az elmúlt évtizedek során különös kép alakult ki a nyugati országokban élő magyarokról. A hivatalos álláspont disszidenseknek, hazaárulóknak, majd a politikai légkör enyhülésével „külföldre szakadt hazánkfiaiak” nevezte őket. A lakosság ezzel szemben úgy képzelte, hogy a nyugatra jutott magyarok döntő többsége irigylésre méltó karriert csinált, dús vagdag vagy legalább az átlagosnál nagyobb jómóddal rendelkezik. A vélemény kialakításához hozzájárult a nyugatról hazalátogató rokonok, ismerősök viselkedése is. Ezek az emberek a számukra rendkívül kedvező valutaárfolyamok következtében magyarországi tartózkodásuk alatt olyan luxust engedhettek meg maguknak, amilyenről Nyugaton nem is álmodhattak volna. Így sok átlagos nyugati magyar kisember, aki talán hónapokig takarékoskodta össze az útiköltséget a hazautazáshoz, Magyarországon egyszerűen milliommossá változott. Sokszor neki magának is tett-szett ez a szerep, amit életében végre eljátszhatott, méghozzá szülőföldjén a rokonok és barátok társaságában.

A valóság ezzel szemben sokkal szürkébb volt, mint az álomképek és a nyugati látogató kénytelen-kelletlen szerepjátéka. A milliommossá és átlagos felüli vagyonnal rendelkező személyeket nagyon hamar össze lehet számlálni a nyugati magyarság tömegében. Akadnak még valamivel többen jómódúak, a döntő többséget azonban azok a napi munkájukból élő kisemberek képviselik, akik egy küzdelmes élet alkonyán rászorulnak a nyugdíjra. Nem egy akad közöttük, aki a külföldön eltöltött évek, évtizedek után ismét haza szeretne költözni. Annál is inkább, mert az odakint kiutalt szerény összegű nyugdíj sokszor éppen csak a létminimumot biztosítja öreg napjaira. Magyarországon pedig ugyanebből az összegből sokkal kényelmesebben megélhet.

A hazai újságolvasók közül talán kevesen figyeltek fel arra a rövid hírre, amely *René Felber* svájci külügyminiszter magyarországi látogatásáról tudósított. A Svájci Államszövetség nem ajánlott fel különösen nagy összeget a magyar gazdaság megsegítésére, a két miniszter szándéknyilatkozata azonban tartalmazott néhány olyan mondatot, amely rendkívül fontos a két ország kapcsolatában, elsősorban pedig komoly változást jelent a Svájcban élő maroknyi magyar csoport életében.

René Felber kijelentette,

hogy Svájc nem ellenzi többé a kettős állampolgárságot. Az a magyar tehát, aki felveszi a svájci állampolgárságot, mellette a magyart is megtarthatja. Politikai menedékjogot többé egyetlen magyar állampolgár sem élvezhet Svájcban, végül pedig a svájci állampolgársággal rendelkező magyarok hazatelepülésük esetén megkaphatják teljes svájci nyugdíjukat. Jelezte, hogy a nyugdíjkérdést rövidesen azoknak a magyaroknak az esetében is rendezni kívánják, akik Svájcban élnek, de csak magyar állampolgárok és eddig politikai menekültekként tartózkodtak az országban.

Svájcban René Felber megállapítása szerint tízezer magyar szerzett állampolgárságot és hárromezer azoknak a száma, akik nem svájci állampolgárok, hanem még mindig menekültekként élnek az országban, mint magyar állampolgárok.

Az adatok nem egészen pontosak. A Svájci Menekültügyi Szervezet 1983-as statisztikája ugyanis összesen 16 ezer olyan személyről tudósít, aki magyar állampolgárként kapott az országban politikai menedékjogot. Amennyiben ezek közül Felber adatai szerint tízezer időközben svájci állampolgárságot szerzett, még mindig nem három, hanem hater az Svájcban élő magyar állampolgárok száma. Ez gyakorlatilag annyit jelent, hogy él Svájcban hater magyar, aki évtizedek óta (sokan 1956 óta!) az országban tar-

tózkodik, dolgozik, de nincs svájci állampolgársága.

Ez alig érhető azok számára, akik nem ismerik a svájci törvényeket.

Nincs jelenleg a földkerekségen még egy olyan ország, amelyben az állampolgárság megszerzése olyan nehéz és körülményes lenne, mint Svájcban. Hozzájárult a nehézségekhez még az a gyakorlat is, hogy Svájc nem nézte jó szemmel, ha valaki kettős állampolgár. Nyílt törvény ugyan nem létezett, amely határozottan megtiltotta volna a kettős állampolgárságot, de volt és van számos ilyen irányú rendelkezés, amelyet a hivatalnokok saját belátásuk szerint alkalmazhatnak. Ezek alapján az utóbbi években már szinte általánossá vált a gyakorlat, hogy a svájci állampolgárságot kérvényező magyartól követelték, hogy mondjon le magyar állampolgárságáról. Ha nem volt hajlandó aláírni a nyilatkozatot, elutasították állampolgársági kérvényüket. Az egyéb nehézségek mellett maga ez az intézkedés is többeket visszatartott a svájci állampolgárság igénylésétől. Elsősorban éppen olyan személyeket, akik valóban politikai menekültekként érkeztek és ezért nem voltak hajlandók lemondani magyarságukról.

A megígért, de még életbe nem lépett intézkedés rendezni fogja azoknak a magyaroknak a sorsát, akik közül sokan az okmány szerint nem is magyarok többé, mert vagy könnyelműségből, vagy félelemből lemondtak magyar állampolgárságukról. Velük szemben most is hátrányosabb helyzetbe kerültek éppen azok, akik idegen világban is magyarok maradtak, magyarok akartak maradni. A többiek eddig is utazgathattak Magyarországra a svájci útlevelükkel, amiért odahaza is tisztelettel bántak velük. Ők viszont a menekültlelevelükkel minden-hová utazhattak, csak éppen

Magyarországra nem. Mert ha mégis megtették, elvesztették a menedékjogukat, bármikor kiutasíthatták őket az országból. Ezentúl nem kell továbbra a menekültség hátrányaival élniük, kiválthatják a magyar útlevelüket, de a nyugdíj kérdésében még mindig hátrányban maradnak. Csak remélhetik, hogy az ígért szerint az ő problémájukat is megoldják.

A kérdés csak az, hogy mikor.

A svájci órák ugyan pontosak, de rendkívül lassan járnak. Az ötvenhatos svájci magyarok közül pedig már sokan betöltötték a nyugdíjas korhatárt és számuk napról napra szaporodik. Ők is dolgoztak évtizedeken át Svájcban, kiérdemelték a nyugdíjat. Talán sokkal szívesebben hazaköltöznének végre az idegen országból, melyet nem tekintettek hazájuknak és ezt nem is tagadták. Nem próbálták a vizsgázatbizottságok előtt Tell Vilmos unokájának szerepét magukra erőltetni egy okmány kedvéért, mint sok más társuk. Most megint ők vannak hátrányban azért, mert nem hazudtak. Mert elhitték, hogy a szabad, nyugati világban nem kell hazudni, szerepet játszani, mint a kommunista rendszerben, amelyből elmenekültek.

Felber miniszter magyarországi látogatása után egy kis remény felcsillan a lelkekben. Ha már megindult egy folyamat, talán az ő helyzetük rendezése is sorra kerül. Talán még megéri azt a napot, amikor viszontlátják szülőföldjüket. Talán a miniszter urak tárgyalásai, jegyzékei, szerződéseik számukra is lehetővé teszik, hogy hosszú évek viszontagságai után hazatérhessenek és ha életükben elűzték őket innen, legalább hazai földben nyugodhassanak.

Vezényi Pál
Zürich

„Labdázó fiúk halálba merülnek”

Dokumentumkötet a vásárhelyi leventék háborús kálváriájáról

Különleges olvasmány a Csongrád Megyei Levéltár kiadásában megjelent legújabb tanulmánykötet. Sem végigolvasni, sem elolvasásra buzdító céllal ismertetni nem lehet a kötelezőnek elismert alapvető „Sine ira et studio” megsértése nélkül. A vaskos, háromszáz oldalas kötet mindegyik lapja — még a „száraz” adatokat sorjázató kimutatások, statisztikai adatok, névsorok is mély érzelmeket keltenek. Megrendülés, harag, részvét, hitetlenkedő csodálkozás, felháborodás hullámazik az olvasóban, pedig nem Szoltsenyicin vagy Salamov sőtétvörös sorait olvassa, hanem tollforgatáshoz nem szokott „egyszerű emberek” visszaemlékezéseit a háborúról, a hadifogságról. Közel fél évszázaddal a II. világháború befejezése után nyílhattak föl újra a háborús nemzedék még élő tagjaiban a tanúságtévként emlékezés korában szigorú kezek által lezárt zsilipei, s tör elő a lelkek mélyéről az átélt szenvedések, megpróbáltatások áradata. A XX. század közepének Magyarországa újra érvényesült a görög mitológia kreóni diszkriminációja: „De Polyneikést, mert elhullt vesztett ügyért / Ilyen parancs fűt szét a város népe közt / Hogy eltemetni, sem siratni nem szabad...”

Ám a 80-as évek vége felé egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy Kreón hatalma összeomlik, markának szorítása gyengül, s a még élő Antigonék elhantalhatják végre testvéreiket. A *Hódmezővásárhely és Környéke Volt Leventék és Hadifoglyok Baráti Köre* 1989 októberében emléktáblát állított a Szent István-templom falán a háborúban, hadifogságban elpusztult 130 bajtársa emlékére. De nemcsak ennyi történt. A hosszú nevű „Baráti Kör” rövid története és eddigi működése jól példázza, milyen lelki, szellemi energiák szabadulnak föl, s töltenek be nélkülözhetetlenül fontos társadalmi funkciót, ha lehetőség nyílik az ún. „civil társadalom” kisebb-nagyobb csoportjainak szerveződésére és működésére. Nem kell hozzá más, csak polgári szabadság — s néhány rátermett, okos, szervezőkészséggel megáldott ember. S hogy ilyenek mindig, mindenhol vannak, bizonyossá rá e most megjelent dokumentumkötet keletkezés-története is. Pár évvel ezelőtt az egyik volt levente és hadifogoly, *Tárkány Szücs Imre — Farkas Ferenc* gimnáziumi tanár biztatására és segítségével — találkozóra hívta össze egykori bajtársait. A találkozást „emléktúra” követte, majd létrejött a „Baráti Kör”, szervezőbizottság alakult egy emléktábla föllállítására, szerkesztőbizottság a visszaemlékezések, dokumentumok összegyűjtésére. S hogy a gyűjtőmunka és a kötetbe rendezés

nem amatőr módon, hanem nagyon is szakszerűen, „lege artis” ment végbe, aki egy személyben volt egykori levente és kiváló helytörténeti kutató. A sorozatszerkesztő *Blazovich László* pedig felismerte, hogy történelmünk fehér foltjainak eltüntetéséhez milyen páratlanul értékes, a huszonnegyedik órában összegereblyézett anyag gyűlt itt össze, és vállalta a szponzor szerepét, *Gaál Endre* történész pedig a szerkesztésben segített.

A kötet törzsanyagát a közel ötven szerző visszaemlékezéseiből tematikusan összeszerkesztett „Kollektív emlékezés” című fejezet adja. Végigkövethetjük a közel kétezer 16–18 éves fiú sorsának stációt a 44 szeptember végi „elvezényléstől” kezdve a hadi úti magyarországi állomásain, harctereken, fogolytáborokon át a hazatérésig. (Kitűnő szerkesztői truváj a hadifogságot bemutató fejezetek groteszk ellenpontozása: mottóként egy-egy idézet a Genfi Egyezményből, aztán az emlékezők tanúságtétele a valóságról: a fogolyiét embertelen, jogtörő, kegyetlen körülményeiről.)

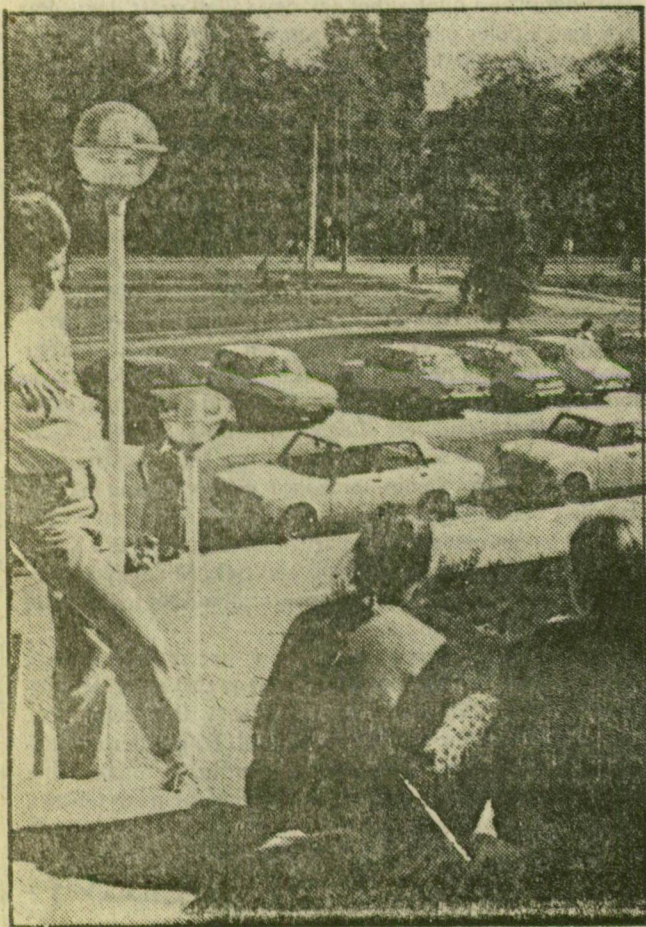
Olvasás közben eltűnődhetünk a háború rémálomszerű apokalipszisében, az embersorsok kiszámíthatatlanságában; az emberi természet, a jellemek különbözőségén. Milyen titkos törvény szabja meg, hogy kinek sikerül a szökés, kit talál el a golyó, kit visz el a felkeltőfűz, ki gyógyul föl a legsúlyosabb betegségből is, ki és miért kerül haza már 45 tavaszán, ki pedig csak (s ez a többség!) 48 végén? S a jellemek különbözősége! Vörösmarty definíciója: „Ez örült sár, ez isten arcú lény” sehol sem olyan érvényes, mint a háború, a rabság extrém körülményei között. Itt aztán törvényszerűen lemállik a szocializációs máz, s kiderül, ki a derék, a becsületes bajtárs. És ki a rongyember.

A kötet „Dokumentumok” című zárófejezetében korabeli falragaszok, újságcikkek, foglagnaplók, levelek, sőt versek is olvashatók.

A dokumentumgyűjtemény bábáinak jóvoltából a némaságra ítélt háborús nemzedék még élő tagjai most nyilvánosan is megszólalhattak, tanúságot tettek a visszaemlékezők, de tanúságot tett el nemzedék tragédiájáról az a bajtársuk is, aki a szerkesztői felkérésre ezt a választ küldte: „A fogságomban elszenvedett nyomorúságot szándékosan nem írtam le. Miért bűnhődtem? Még ma sem tudom, amiért ifjú életem, fiatalágom oda kellett adnom.”

Földesi Ferenc

Őszi napsütésben

Somogyi Károlyné felvétele

Sivatagi divat

A divatba is betört az Öböl menti válság: *André Van Pier* amerikai divattervező New Yorkban mutatta be a legújabb közel-keleti konfliktushelyzet által inspirált kollekcióját „A sivatag divatja” mottóval.

Az amerikai zászlóval díszített háttér előtt a manókenek a Szaúd-Arábiába vezényelt amerikai katonák egyenruháinak stilizált változatait mutat-

ták be: terepszínűre álcázott együtteseket különböző sissakkokkal.

A mester azonban — aki többek között *Diana Ross*, *Madonna*, *Elizabeth Taylor* és *Liza Minelli* toalettjeit tervezi — nem elégszik meg ennyivel. Aranylaméba öltözteti képzeletbeli katonáit, mert ugyan mi lehetne praktikusabb a sivatagban való álcázáshoz?

Pillanatkép

Ami azt illeti...

dalni onnan. A nagy játszma szórakoztató és élvezetes is lehetne, a hivatkozási alapként élni hivatottak számára, csak hogy egyelőre nem az.

Ha társadalmunk nem züllik ismét bele egy, vagy több, révidebb-hosszabb diktatúrába — mert erre is vannak esélyeink — akkor előbb, de inkább utóbb a mostani ellenzékbe szorultak többsége is megízlelheti a hatalomgyakorlás ízét, s azokkal együtt, akiknek már egyszer nem volt savanyú a szőlő, szóval ha már az újabb és újabb elittek leváltották egymást, de nem egészen, s megszokták a kompromisszumokat;

nos akkor mikor már kikaparták a magukét, talán rájönnek arra, ha többet akarnak — nélkülünk, pártion-, „nemzetén”, de legfőképp hatalmonkivüliek nélkül nem vihetik tovább.

Addig, amíg meg nem ejtik a kiegyezést magukkal s velünk, az ország bizony nehezen kezelhető lesz, mert a mindenkori indulatok manipulálhatóak: lesz szeretem — és nemszeretem polgár, és egyéb felelőtlen megnyilvánulások, mint a zsidózás és a magyarkodás.

Hiába nem kérünk ebből, akkor is kapunk belőle... De hol is tartottunk?

Az időben szolidan-szerűen előrehaladó gyorsvonalat második osztályú kupéjában lejegyezte:

Varga Iván